

Datum 2023-09-08
Dokumenttyp Yttrande
Diarienummer 2023/0207
Ert diarienummer Ju2023/01301
Handläggare Mikael Ståhl

Justitiedepartementet
Enheten för migrationsrätt
103 33 STOCKHOLM

Yttrande över betänkandet Kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd (SOU 2023:25)

Sammanfattning

Myndigheten för delaktighet (MFD) arbetar för ett samhälle där alla kan vara delaktiga, oavsett funktionsförmåga. MFD anser det vara centralt att ett system med kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd utformas på ett sätt som inte diskriminerar människor som av olika skäl har sämre förutsättningar än andra. MFD är positivt till att personer med funktionsnedsättning eller andra särskilda behov ska kunna medges undantag från kraven på svenska och samhällskunskap. MFD menar dock att, för att minska onödigt utnyttjande av individ- och samhällsresurser, bör vissa grupper av funktionsnedsättningar kunna få ett generellt undantag från kunskapskraven utan föregående prövning. MFD tror också att, om Migrationsverket ska ansvara för bedömning och beslut om undantag på grund av funktionsnedsättningar, så är det viktigt att myndigheten har tillräckliga resurser och kompetens inom området. MFD vill även understryka vikten av att proven i alla avseenden görs tillgängliga för personer med olika typer av funktionsnedsättningar.

Myndighetens synpunkter

Inledning

Som utredningen på ett bra sätt beskriver kan faktorer som funktionsnedsättning, kön och utbildningsbakgrund påtagligt försämra en individs möjligheter till lärande och att uppnå kunskapskrav. Dessutom samverkar dessa faktorer ofta så att villkoren försämras ytterligare. Mot denna bakgrund anser MFD att det föreslagna systemet med kunskapskrav i hög grad måste ta hänsyn till individers olika förutsättningar och säkerställa att ingen nekas tillstånd på grund av dessa förutsättningar.

I följande remissvar väljer MFD att endast behandla de delar i rubricerat betänkande som rör undantag från kunskapskrav och möjligheten till anpassningar av proven.

12. Ytterligare undantag från kunskapskravet

MFD välkomnar utredningens förslag om en möjlighet att, på grund av funktionsnedsättning eller andra särskilda omständigheter, undantas från kravet på att visa kunskaper i det svenska språket och om det svenska samhället för permanent uppehållstillstånd. Det är också positivt att möjligheten till undantag regleras i lagstiftningen. MFD instämmer också i att funktionsnedsättningens omfattning och varaktighet i kombination med dess inverkan på individens förmåga att visa eller uppnå kunskapskravet är avgörande i bedömningen om undantag ska beviljas. MFD gör dock en annan bedömning på två avgörande punkter:

- för flera typer av funktionsnedsättningar bör det finnas en generell rätt till undantag utan prövning.
- Bördan att bevisa rätt till undantag kan inte bara åläggas individen, utan samhället måste kunna ge stöd i att få in rätt uppgifter från rätt instans.

Det finns flera skäl till MFD:s bedömning. Bland annat är det svenska sjukvårds-, omsorgs- och rehabiliteringssystemet mycket komplext och omfattande. Ofta är flera myndigheter och instanser inblandade kring en och samma individ. Möjligheten att samordna stöd, hitta rätt kompetens och inhämta intyg bygger i hög grad på individens egen initiativförmåga, kontakter och kunskaper om systemet. Det är också avhängigt av om individen har tillgång till ett nätverk som kan utgöra stöd i att navigera i systemet. För en person som inte hunnit tillskansa sig djupa kunskaper om det svenska systemet och som dessutom kan ha bristande språkkunskaper eller bristande autonomi på grund av en funktionsnedsättning, är situationen mycket utmanande. Att tränga in i det komplexa vård- och omsorgssystemet för att få tillgång till de bedömningar och intyg som behövs för att stärka en funktionsnedsättnings konsekvenser, kan vara nästan omöjligt.

Flera typer av funktionsnedsättningar eller psykiska tillstånd försämrar eller omöjliggör förmågan till inlärning och att visa upp färdigheter. Att lägga bevisbördan och intygskravet på dessa individer innebär inte bara tid och energi för den enskilde utan skulle också betyda stora kostnader för och en

ökad belastning för socialtjänst och hälso- och sjukvård. Det skulle bland annat kräva att bedömningsprocesser och tjänster som idag saknas byggs upp.

I många länder innebär en funktionsnedsättning ett stigma som leder till att individen inte lyfter fram sina svårigheter offentligt. En funktionsnedsättning är i många kulturer också något som familjen hanterar, då ett adekvat stöd från samhället ofta inte finns. Som relativt ny i Sverige kan det därför vara främmande att efterfråga stöd från samhället i relation till en funktionsnedsättning.

I dagsläget saknas det i Sverige en hel del grundläggande stöd, vilket riskerar att systematiskt försvåra möjligheten att klara kunskapstester för den som har en funktionsnedsättning. I detta sammanhang bör det exempelvis pekas på att det finns stora brister vad gäller anpassad och tillgänglig SFI-undervisning för personer med vissa funktionsnedsättningar. Exempelvis gäller detta döva och personer med hörselnedsättning samt blinda och personer med svår synnedsättning. MFD ser att det finns brister i hur undervisningen anpassas efter respektive målgrupps särskilda behov, både i pedagogik och vad gäller anpassningar av litteratur och studiematerial. På flera håll i landet saknas helt tillgången till anpassad SFI för vissa grupper.

13. Handläggningen av kunskapskrav

MFD ser vissa svårigheter och utmaningar i förslaget att Migrationsverket ska ansvara för bedömning och beslut om rätt till undantag på grund av funktionsnedsättning eller andra särskilda omständigheter. MFD kan, bland annat från sitt arbete med regeringsuppdraget (MFD, 2023. Stöd till aktörer i funktionshinderrelaterade frågor.) utifrån situationen i Ukraina, konstatera att det finns ett avgörande kunskapsunderskott som omfattar alla delar av mottagandet. En funktionsnedsättning registreras heller inte i någon del av mottagningsprocessen. Vid ett införande av kunskapstester är det därför nödvändigt att Migrationsverket även får resurser att bygga upp kompetens vad gäller att identifiera samt bedöma graden och konsekvenserna av olika funktionsnedsättningar.

MFD vill i detta sammanhang föreslå att lämplig instans får i uppdrag att följa upp hur kunskapskraven för permanent uppehållstillstånd och för medborgarskap slår mot gruppen som har olika funktionsnedsättningar. Hur klarar denna grupp kunskapskraven? Utredningen konstaterar att kvinnor och personer med lägre utbildningsgrad ofta är missgynnade när liknande kunskapskrav ställs. Hur ser dessa mönster ut när det gäller gruppen personer

med funktionsnedsättning och vilka åtgärder kan vidtas för att motverka att vissa undergrupper missgynnas?

15.5 Provet ska kunna göras med anpassning

MFD vill understryka vikten av utredningens förslag att den som har behov av anpassning för att kunna göra kunskapsprovet för permanent uppehållstillstånd ska medges detta. I betänkandet finns flera bra exempel på hur prov kan anpassas. MFD vill dock påpeka att både möjligheterna till och behoven av anpassningar är många. De exempel som ges får inte ses som en slutgiltig lista på vad som är möjligt. För att personer med funktionsnedsättning ska kunna genomföra ett prov behöver även provsituationen i form av exempelvis tillgängliga lokaler, tillgängliga anmälningsskyltar och eventuell extra utrustning fungera. Det kan i vissa fall behövas längre tid för en person med funktionsnedsättning att genomföra provet. Bristande tillgänglighet eller utebliven anpassning av kunskapsprov kan aldrig hindra någon att beviljas permanent uppehållstillstånd.

MFD har inga synpunkter på att Trafikverket får ansvaret att ta fram föreskrifter och bevilja rätt till anpassningar av proven. MFD anser dock att det är avgörande om Trafikverket i detta fall kan rådgöra med både andra myndigheter och funktionshinderorganisationer. Exempelvis har Specialpedagogiska Skolmyndigheten kompetens och erfarenhet att bedöma behov och ta fram pedagogiska anpassningar.

Ärendets handläggning

I den slutliga handläggningen av ärendet har generaldirektör Malin Ekman Aldén (beslutande), avdelningschef Pernilla Börjesson och utredare Mikael Ståhl (föredragande) deltagit.

Myndigheten för delaktighet

[elektroniskt underskriven]

Malin Ekman Aldén